

кількістю ознак зовнішності, яке надзвичайно велике і варіативне. Все це створює неповторну сукупність ознак, що забезпечують можливість виділення кожної людини за її зовнішністю з маси інших і її ототожнення. Ідентифікаційне значення окремих ознак залежить від того, як часто вони зустрічаються у різних людей. Чим рідше зустрічається якась ознака, тим більше її ідентифікаційне значення. Індивідуальні ознаки відносно стійкі. Це пов'язано з тим, що протягом життя деякі ознаки зовнішності піддаються віковим і патологічним змінам. Ще однією властивістю ознак зовнішності людини є рефлекторність, тобто здатність достовірно відображатися на різних носіях інформації (3).

Слід зауважити, що для ідентифікації важливого значення набуває якість відображення інформації на різних носіях інформації. Наприклад, на матеріальних носіях, таких як відеозапис, фотографії зображення повинно бути таким, щоб повною мірою передавати особливості зовнішності особи, що впізнається. Також особа має бути зображена (сфотографована) приблизно в той період часу, коли її спостерігали. Фотографія повинна бути не оброблена за допомогою комп'ютерних програм «Photoshop» і т. ін. Якщо мова йде про суб'єктивні носії інформації, тобто відображення у свідомості людини, важливими є суб'єктивні та об'єктивні умови сприйняття, а також здатність запам'ятовувати та відтворювати побачене.

Таким чином, за допомогою таких властивостей зовнішнього вигляду людини як індивідуальність, відносна стійкість та рефлекторність стає можливою криміналістична ідентифікація людини. Дані властивості дозволяють не лише достовірно та повно сприймати ідентифікаційні ознаки, а й фіксувати і відтворювати їх для подальшого ототожнення людини за ознаками зовнішності, що, у свою чергу, підвищує ефективність розслідування і сприяє встановленню істини у кримінальному провадженні.

Список бібліографічних посилань:

1. Біленчук П.Д., Лисиченко В. К., Клименко Н. І. та ін. Криміналістика: підручник. / За ред. П.Д. Біленчука. 2-ге вид., випр. і доп. К.: Атіка, 2001. С. 544.

2. Підручник для студентів юрид. спец, вищих закладів освіти / Кол. Авторів: Глібко В. М., Дудніков А. Л., Журавель В. А. та ін. / за ред. В. Ю. Шепітька. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. С. 684.

3. Мультимедійний підручник «Криміналістика». Веб-сайт Національна академія внутрішніх справ України. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/kruminalist/lections/lection_2.12.html.

УДК 343.93

Наталія Григорівна МАСЛОВА,

докторант Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ORSID: <https://orcid.org/0000-0002-9009-1254>

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Протистояння суспільства та злочинності нараховує не одне тисячоліття. Окремий історичний період характеризується відмінним від інших (а під час навіть протилежним) розумінням суті як самої протидії злочинності, так і її

елементів. Злочинність на сучасному етапі розвитку суспільства несе загрозу всьому соціальному: вона загрожує не лише інтересам окремої особи, але й достатньо великим групам населення; вона вже відкрито підриває основи державності в окремих регіонах світу; вона намагається подолати обмеження і досягти світового панування.

Ще в давні часи людство зрозуміло про загрозу, що йому несе злочинність. У ті часи найбільш ефективним засобом впливу на злочинність була релігія. Їй вдалося ідеально реалізувати у свідомості віруючих принцип невідворотності покарання (яке буде накладено в загробному житті), вона контролювала не лише вчинки, але й думки, які можуть стати відомими Богу. Таким чином, релігійна форма соціального контролю виявилась найбільш всеосяжною. Історичні пам'ятки, що дійшли до нас з тих давніх часів, свідчать, що найбільш міцні системи релігійного впливу на суспільне буття були створені в IV-III тисячоліттях до нашої ери в Стародавньому Єгипті, Вавилоні, Індії.

Грецькі філософи Платон і Аристотель вже більш цілеспрямовано вивчали злочинність. Теорія боротьби зі злочинністю у Платона настільки багатоаспектна й детальна, що включає в себе не лише найбільш ефективні, з точки зору Платона, заходи покарання, але й оптимальну кількість в'язниць в державі. Автор пропонував встановлювати закони та загрожувати покаранням для запобігання шкідливим вчинкам. Він викрив негативну роль безкарності як однієї з причин протиправних дій (1, с. 340).

Аристотель схилився до думки, що при формуванні особи злочинця первісне значення має соціальне середовище. Він особливо виділяв серед заходів впливу на злочинність наступні: справедливий державний устрій; стабільність законів; їх зверхність над посадовими особами; боротьба з корупцією; розвиток економіки, що забезпечує високий рівень життя; надання можливості населенню реалізувати свою активність (2, с. 295-374).

Ідеї гуманізму розвили у своїх творах великі просвітники XVIII століття (Руссо, Вольтер, Дідро, Монтеск'є, Беккарія). Вони висунули багато положень щодо гуманізації всієї системи впливу на злочинність за рахунок зменшення ролі та ступеня застосування кари. Встановлення рівності громадян, ліквідація злиденності та безправ'я найбільш знедолених соціальних верств, за їх думкою, призведуть до зниження рівня злочинності. Гармонія в суспільстві та соціальний мир – найкращий засіб усунування злочинності.

Основними концептуальними положеннями протидії злочинності вони вважали наступні: краще запобігти злочинам, ніж карати за них; суспільству необхідна проста, ясна та надійно захищена правова база; єдиною мірою покарання має бути заподіяна шкода; метою покарання є превенція; невідворотність покарання є найефективнішим стримуючим фактором для злочинності (3, с. 243-395).

Кант, Гегель, Фейербах на рубежі XIX століття заклали основи класичного розуміння проблеми протидії злочинності. Основними ідеями даної концепції є наступні: людина є носієм свободи, а злочин – це результат її довільного вибору; процес прийняття рішення про скоєння злочину має виключно раціональний характер; посилення покарання – найбільш дієвий попереджувальний засіб (4, с. 33). Класична школа не приділяє уваги особі злочинця, який в той же час є початком та кінцевою метою протидії злочинності.

Засновники радикалізму К. Маркс та Ф. Енгельс пропонували якісно відмінні від своїх попередників концептуальні положення з приводу протидії злочинності. Вони вважали, що реалізувати ці ідеї можна лише у кількох державах, якщо не в цілому світі та з допомогою революційного реформаторства. На зміну методу репресивного втримання був запропонований метод зняття соціальної напруги, усунення протиріч, що генерують злочинність. Замість того, щоб переводити соціальне протистояння в приховану форму, марксизм запропонував досягти соціального миру і таким чином ліквідувати саму загрозу злочинності. Але, правду кажучи, шлях до соціального миру був непростим – революційним (5, с. 353).

Позитивісти (Е. Феррі, Е. Дюркгейм) намагалися розширити класичне розуміння протидії злочинності. Вони вважали, що основні сили суспільства в мають бути сконцентровані не на загальній превенції (шляхом залякування та перевиховання), а на захисті суспільства від соціально небезпечних елементів. Вони проводили дослідження сутності злочинності та закономірностей її розвитку, використовуючи положення системного підходу. Центральне місце своєї концепції вони відводять еквівалентним покаранням (засоби, що замінюють покарання). Вони зробили висновок, що соціальними засобами можна нейтралізувати негативний вплив біологічних та спадкових рушійних сил злочинності. Вони розробили концепцію суспільної терапії злочинності та індивідуальної терапії злочинця (6, с. 61-115).

Реформісти (Е. Фромм) перейняли новітні конструкції з різних концепцій. Запропонований ними шлях впливу на злочинність дорого коштує та ефект від нього не такий помітний. Він є ефективним на етапі, коли суспільство досягне достатньо високого рівня соціальної зрілості та кримінологічної освіченості. Тоді люди розпочнуть орієнтуватися не на короткочасний успіх, а на стійкі тенденції зниження рівня злочинності. Е. Фромм змодельював суспільство, яке побудовано на принципово новій системі цінностей; воно не знає, що таке ієрархічні системи, контроль; вища ціль держави – всебічний розвиток людини, її свобода та незалежність (7, с. 28-29; 373-375).

Проведений нами стислий ретроспективний огляд деяких теоретичних концепцій протидії злочинності засвідчує їх різноманітність. Але навряд чи це означає, що кримінальний феномен принципово не може бути пізнаний. Більш вірогідно, що кожна теоретична концепція має межу розуміння, тобто рівень відповідей на поставлені запитання. Різноманітність, на наш погляд, є запорукою всебічного та об'єктивного дослідження, а через це й розробки рекомендацій прикладного характеру.

Список бібліографічних посилань:

1. Платон. Сочинения в трёх томах. Т. 3. Ч.2. М.: Мысль, 1972. С. 678.
2. Аристотель. Сочинения: В 4 томах. Т. 4. М.: Мысль, 1993. С. 830.
3. Беккариа Ч.О преступлениях и наказаниях. М.: Политиздат, 1989. С. 117.
4. Кант И. Сочинения: В 8 томах. Т. 6. М.: ЧОРО, 1994. С. 574.
5. Маркс К., Энгельс Ф. Полн. собр. соч.Т. 2. М.: Политиздат, 1968. С. 768.
6. Иншаков С. М. Зарубежная криминология. М.: Инфра, 1997. С. 383.
7. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности / Перевод/Авт. вст.ст. П.С. Гуревич.М.: Республика, 1994. С. 447.